

BİR REJİM REFLEKSİ BAĞLAMINDA MİLLİ GÜVENLİK KURULU'NUN ASKER-SİVİL İLİŞKİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNDEKİ ETKİSİ

İlhan BİLİCİ*

Öz

Modern cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan fikir sisteminin yani Kemalizm'in ve temel prensiplerinin muhafaza edilmesi adına çeşitli refleksler geliştirilmiştir. Bu reflekslerin bir sonucu olarak Türk siyasi yaşamında asker-sivil ilişkileri sorunlu bir niteliğe bürünmüştür. Söz konusu niteliğin yol açtığı en temel olgu askeri elitlerin sivil siyasi otorite üzerinde hegemonya kurma arzusudur. Resmî ideolojinin korunması ve rejimin bekçiliği adına ortaya çıkan bu arzu 1960'lı yıllardan yakın döneme kadar çeşitli periyotlarla demokratikleşme çabalarının sekteye uğramasına, seçilmiş sivil iktidarların yıkılmasına ve askeri ya da güdümlü idarelerin kurulmasına yol açmıştır. Söz konusu teşebbüslerden birisi de 28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleşen post-modern askeri darbesidir. Bu darbe özünde Cumhuriyet'in içselleştirdiği çizgiye direnç gösteren iktidarla bir hesaplaşma olmasına karşın sürecin yaşanmasındaki fiili aktörler ve benimsenen müdahale biçimleri özgün nitelikler barındırmaktadır. Çok aktörlü bir askeri müdahale olarak siyasi yaşamda yer edinen 28 Şubat'ta başat ve egemen rolü Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) kisvesinde askeri elitler oynamıştır. Bu itibarla mevcut çalışmanın temel amacı 28 Şubat sürecinin katalizör kuvveti ve sonucu tayin edici unsuru olarak Milli Güvenlik Kurulu'nun asker-sivil ilişkileri üzerindeki rolünü analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Milli Güvenlik Kurulu, 28 Şubat, Asker-Sivil İlişkileri, Türkiye'de Askeri Darbeler, Türk Siyasi Hayatı.

THE IMPACT OF THE NATIONAL SECURITY COUNCIL ON THE TRANSFORMATION OF MILITARY-CIVIL RELATIONS IN THE CONTEXT OF A REGIME REFLEX

Abstract

Various reflexes have been developed to preserve the ideology of Kemalism and its fundamental principles, which originated with the establishment of the modern republic. These reflexes have resulted in problematic military-civilian relations in Turkish political life. The central phenomenon that this essence has caused is the desire of military elites to establish hegemony over civilian political authority. This desire, which emerged in the name of protecting the official ideology and guarding

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bilici.ilhan61@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4085-7274>

the regime, led to the interruption of democratization efforts, the collapse of elected civilian governments, and the establishment of military or controlled administrations from the 1960s to the recent period. One of these attempts is the post-modern military coup that took place February 28, 1997. Although this coup was essentially a showdown with the government that resisted the line internalized by the Republic, the actual actors in the process and the adopted forms of intervention had unique characteristics. In the guise of the National Security Council (NSC), the military elites played the leading and dominant role on February 28, which took its place in political life as a multi-actor military intervention. In this respect, the main purpose of the present study was to analyse the role of the National Security Council on military-civilian relations, as the catalyst force and the determining factor of the 28 February process.

Keywords: *National Security Council, February 28, Military-Civilian Relations, Military Coups in Türkiye, Turkish Political Life.*

Giriş

Türk siyasal hayatında modernleşme çabaları daha çok Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine karşılık gelmektedir. Zira bu dönemde İmparatorluğun sosyo-ekonomik, iktisadi ve askeri çöküşü zorunlu olarak Avrupa'nın üstünlüğünün kabul edilmesi gerektiğini beraberinde getirmiştir. Ancak söz konusu durum daha çok askeri anlamda hissedilmiş ve modernleşme gayretlerinin büyük oranda ordu vasıtasıyla gerçekleştirilmesine olanak tanımıştır. Ortaya çıkan bu durum zamanla ordunun Batılılaşma hareketleri içerisinde siyasal bir anlayış geliştirmesine ve nihayetinde askeri bürokrasinin güç kazanmasına yol açmıştır. Gelişen siyasal anlayış modern cumhuriyetin kurulmasına kültürel bir miras olarak devredilmiştir. Çünkü erken dönem ulus inşa çabalarında ideolojik aygıtların yetersizliğinden boşalan alanın askeri elitlerce doldurulduğu ve ordunun siyasal alanda yaptığı manevralarla resmî ideolojinin koruyucusu ve rejimin bekçisi konumuna eriştiği görülmektedir. Ordunun bu hüviyeti çok partili siyasal hayatın tanıtılmasından sonra çeşitli dönemlerde kendini hissettirmiştir. 28 Şubat post-modern darbesi ve bu darbenin en önemli aktörlerinden birisi ve “Cumhuriyet Devrimi'nin mevzisi” (Perinçek, 2000, s. 292) olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) bu teşebbüslerden birisi olarak siyasal yaşamdaki yerini almıştır.

“Cumhuriyet'in kuruluşundan beri var olan çağdaşlık çizgisi ile bu çizgiye direnen ve Cumhuriyet'in temel değerleriyle mutabık kalmayan çizgi arasındaki bir hesaplaşma olarak görül[n]” (Akpınar, 2001, s. 14) 28 Şubat, Milli Güvenlik Kurulu toplantısının yapıldığı gün ve alınan kararlarla özdeşleşen süreçle adlandırılmaktadır. Zira bu toplantı dönemin aydınları tarafından çok önemli görülmüş ve toplantı sonrası “darbeye doğrumu yol alacağız, yoksa bir uzlaşmaya mı gidilecek?” (Çandar, 2001, s. 61) kaygıları ekseninde değerlendirilmiştir. Söz konusu kaygı dönemin siyasal hayatı açısından radikal dönüşümlere ve anti-demokratikleşmeye yol açan 28 Şubat

post-modern darbesine zemin hazırlamıştır. Ancak söz konusu askeri darbe muadilleri ya da öncülleri ile mukayese edildiği vakit fiili aktörlerdeki farklılık ve benimsenen müdahale biçimleri itibariyle özgün nitelikler barındırmaktadır. Şöyle ki; 28 Şubat sürecinin taraflarından biri olan ordu, müdahalenin gerekliliğini irtica tehlikesi karşısında laik ve demokratik cumhuriyetin tehlikede olduğu varsayımıyla bir tür meşrulaştırma stratejisi gütmüştür. Sürecin karşı tarafını temsil eden Refah Partisi (RP) söz konusu irtica tehdidini askeri elitlerce algılandığı şekliyle benimsememekle birlikte yaptırım mahiyetinde sunulan *tavsiyeler paketini* de istekli bir şekilde uygulamamıştır. Bunun üzerine askeri elitler “RP’ye karşı bütün sivil toplum örgütlerinin bir araya gelmelerini ve mücadele vermelerini öngören” (Çalmuk, 2000, s. 240) *Silahsız Kuvvetler* kavramsallaştırmasıyla medya, yargı, muhalefet partileri, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde siyasal iktidara karşı yoğun baskı aygıtlarının kullanılmasıyla hükümetin istifasını istemiştir. Böylelikle *yüksek siyaset* olan devlet yönetimi 28 Şubat’ın katalizörü MGK eliyle şekillendirilerek sivil siyaset üzerinde vesayet tesis edilmiştir. Söz konusu vesayetin inşa sürecinde MGK “bir yürütme organı niteliğine bürün[erek]” “filen hükümetin üzerinde bir konum” ile kendine varlık kazandırmıştır (Çandar, 2001, s. 157).

“Bir Cumhuriyet Devrimi atağı” (Perinçek, 2000, s. 13) olan 28 Şubat sürecinde birçok aktörün farklı düzeylerde etkin rol oynadığı bilinmektedir. Ancak ordu başat ve egemen aktör rolü ile sürecin liderliğinde diğer aktörlerin sevk ve idaresini üstlenmiştir. 28 Şubat’ı klasik askeri darbelerden ayrı kılan ve post-modern olarak nitelendirilmesine olanak sağlayan husus da burasıdır. Çünkü ordu kanlı ve şiddete dayalı bir eylemi gerçekleştirmekten ziyade siyasal iktidar üzerinde etki edebilecek aktörleri/kurumları sürece dahil etmiştir. Bu doğrultuda mevcut çalışmada 28 Şubat’ın katalizör kuvveti ordunun ve onun şahsında temerküz eden MGK’nın 28 Şubat sürecinde asker-sivil ilişkilerindeki rolü ele alınmaktadır. Bu minvalde ilk olarak Türk siyasal hayatında asker-sivil ilişkilerinin niteliğine atıfla kısaca 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbelerine değinilmektedir. Sonrasında ise 1990’lı yılların siyasal atmosferine ve 28 Şubat sürecine geçişte dönemin koşulları açıklanmaktadır. Daha sonra ise ordunun şahsını temsilen MGK’nın söz konusu süreçteki işlevi sorgulanmaktadır.

1. TÜRK SİYASAL HAYATINDA ASKER-SİVİL İLİŞKİLERİ

Modern cumhuriyetin kurulmasından itibaren asker-sivil ilişkileri siyasal yaşamın tartışmalı konularının başında yer almıştır. Ancak söz konusu meselenin problemleri bir hal alması Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemine tekabül etmektedir. Çünkü ilgili dönemde İmparatorluğun Batı karşısındaki iktisadi ve askeri gücü muadilleriyle mukayese edilemeyecek kadar geri planda kalmıştır. Bunun üzerinde bir dizi modernleşme gayretleri gerçekleştirilmiş olup ordunun merkezi bir rol üstlenmesi sağlanmıştır. Çünkü ordu en örgütlü ve en güçlü kurumların başında yer almıştır. Ancak günün

sonunda ordunun merkezi bürokrasi içerisinde ağırlık kazanmasına yol açmıştır (Hale, 1996, s. 277). Diğer taraftan Türkiye özelinde ordu-millet özdeşleşmesi ve cumhuriyetin kurucu kadrosunun askeri gelenekten beslenmesi gibi faktörler de askeri bürokrasinin siyasal yaşamda güç kazanmasını kavileştirmiştir. Ancak çok partili siyasal yaşamın tanıtılmasından itibaren kolektif hafızada yer edinen bu gelenek demokrasinin çeşitli dönemlerde kesintiye uğramasına yol açmıştır. Hemen hemen her on yılda bir ordunun siyasal ve toplumsal nizamı koruma saikiyle siyasal yaşama müdahalesi söz konusu olmuştur. Bu itibarla onun siyasal alanın dışına çıkması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Zira siyasal ve toplumsal nizam özünde bir tür meşrulaştırma stratejisi olarak görülmektedir. Bu gerekçenin fikri altyapısını geleneğin/alışkanlığın modern yorumlanmasına bağlamak gerekir. Şöyle ki; Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde askeri elitlerin *devlet nasıl kurtulur?* sorusuna muhatap olurken modern cumhuriyetle birlikte söz konusu soru *devlet nasıl korunur?*'a doğru evrilmiştir. Böylelikle ordu ülke yönetiminde söz sahibi olmakla birlikte rejimin bekçisi ve koruyucusu rolünü de ifa etmeye başlamıştır ya da var olan sorumluluğunu sürdürmüştür. Ancak burada üzerinde durulması gereken temel mesele her iki dönemki asker-sivil ilişkilerinin niteliksel olarak değişime maruz kalmasıdır. Diğer bir ifadeyle, çok partili siyasal hayat öncesi ordu-siyaset birlikteliği söz konusu iken sonrasında ordu-siyaset gerilimi cereyan etmiştir. Bu da ordunun farklı periyotlarda siyasal yaşama müdahalesine yol açmıştır. Ordunun siyasal yaşamdaki bu denli etkinliği tek parti dönemi koşullarının muhafaza edilme arzusuyla açıklanabilir. Bu minvalde Lewis'in (2010) de belirttiği üzere her müdahale sonrası askeri elitlerin tek parti ideolojisine yaklaşmak ya da onu tahkim etmek üzere ara rejim dönemlerinde çeşitli yasal düzenlemelere başvurdukları görülmektedir. Dolayısıyla ordu tedrici bir biçimde siyasal yaşamdaki hakimiyetini artırarak siyasi çıkarların ötesinde partilerin üstünde "kendi içinde bütüncül ve dışındaki yozlaşmadan muaf" bir imaj inşa ederek toplumsal muhalefetin ve siyasi krizlerin baş gösterdiği dönemlerde bir çıkış stratejisi olarak siyasal yaşama müdahaleyi kendisine vazife bilmiştir (Hongur, 2006, s. 67).

Cumhuriyet dönemi ilk askeri darbesi 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşmiştir. Demokrat Parti'nin (DP) 1950 sonrası gücünü artırarak iktidara gelmesi ve benimsediği ılımlı politikanın zamanla otoriter bir hüviyete bürünmesi ve rejim karşıtı siyasalara meyletmesi gibi sebepler ordu-siyaset ilişkisinin gerilmesine yol açmıştır. DP'nin parti programı ve tüzüğünden uzaklaştığı, hükümetin işlevsizleşmeye başladığı gibi saiklerle 27 Mayıs 1960 tarihinde 2771 sayılı Ordu Dahili Hizmet Kanunu'nun 34. maddesi gerekçe gösterilerek askeri darbe gerçekleştirilmiştir. Böylelikle sivil iktidar ile ordu arasındaki anlaşmazlıklarda ya da menfaat çatışmalarında darbeye meşru zemin sağlanmıştır. Bununla birlikte ordunun sivil siyaset üzerindeki vesayetinin kurumsallaşmasına katkı sağlamak ya da hükmedici bir güç şeklinde varlığını idame ettirmek üzere Milli Güvenlik Kurulu (MGK) gibi anayasal kurumların oluşturulmasına gereksinim duyulmuştur. Diğer

tarafından 27 Mayıs'ı siyasal sistemin kurumsal bir hüviyete ve istikrarlı bir yapıya erişmemiş olmasının bir ürünü olarak da okumak yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Modern cumhuriyetin ikinci askeri müdahalesi 12 Mart 1971 muhtırası ile birlikte gerçekleşmiştir. Ancak birincisinden farklı olarak silahın aktif kullanılmadığı bu müdahale ordunun hiyerarşik örgütlenmesinin dışında gerçekleştirilen bir muhtıra türüdür. Diğer bir anlatımla, 12 Mart dolaylı bir askeri müdahaledir. Çünkü ordunun siyasal iktidarı doğrudan devretme ve onun yerine yönetme gibi bir amacı olmaktan ziyade daha çok siyasi parti ya da siyasal iktidar üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır. 1960'lı yılların siyasal atmosferi içerisinde yeni anayasa ile birlikte toplumsal kesimlere geniş özgürlükler tanınması ve Latin Amerika başta olmak üzere pek çok ülkede komünizmin güç kazanmaya başlaması Türkiye'deki sosyalistleri cesaretlendirerek örgütlenmelerine ivme kazandırmıştır. Solun yükselen etkisi karşısında siyasal iktidarın kayıtsız kalması askeri elitleri harekete geçirmiştir. Çünkü birçok ülke yönetiminde Komünist askeri elitlerin etkinlik kazanmaya başlaması ve Türk ordusunda da benzer bir hareketlenmeye yol açar endişesi bu süreçte etkin rol oynamıştır. Bu minvalde askeri elitler hiyerarşik bir müdahaleyi gerçekleştirmekten ziyade hazırlanmış bir metnin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) okutulmasıyla Süleyman Demirel liderliğindeki Adalet Partisi hükümetinin istifa etmesini istemiştir. Aksi halde üç maddelik metnin son kısmında ordunun askeri darbeye yönetime el koyacağı vurgulanmaktadır. Bunun üzerine iktidar istifa ederek askeri elitlerin sivil siyaset üzerinde bir süre devam eden etkinliği başlamıştır.

Modern cumhuriyetin üçüncü askeri müdahalesi 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşmiştir. Nevi şahsına münhasır nitelikler barındıran bu müdahale emir-komuta zinciri içerisinde gerçekleşmiş en organize ve en köktenci askeri darbedir. Silahlı kuvvetlerin TRT'ye el koymasıyla başlayan müdahale Başbakan Süleyman Demirel'in ve TBMM'nin faaliyetleri askıya almasıyla son bulmuştur. Ülke çapında sıkıyönetimin ilan edildiği bu süreçte milletvekili dokunulmazlıkları kaldırılarak yurt dışına çıkış yasağı getirilmiştir. Türkiye'nin politik yapısında radikal nitelendirilebilecek dönüşümlere gidilmiştir. Bunların başında MGK'nın yapısı ve işleyişine ilişkin olanı gelmektedir. 1960 darbesi sonrası kurulan MGK, 1980 darbesi ile birlikte siyaset üstü bir konuma erişirilerek asker-sivil ilişkilerinin dönüşümünde ordu lehine güç kazandırmıştır.

Asker-sivil ilişkilerinin bir tezahürü olarak cereyan eden askeri müdahalelerin sürekli olarak Türkiye gibi gelişmekte olan ya da üçüncü dünya ülkelerinde vuku bulması hep tartışma konusu olmuştur. Askeri elitlerin sivil siyaset üzerinde tahakküm kurması ya da halk iradesi üzerinde belirleyici olma arzusu özünde ordunun "askeri güç uygulaması ve sistematik baskıyla varlığını" idame etmek istemesinden kaynaklanmaktadır (Heywood, 2021, s. 417). Ancak ordu çeşitli bazı durumlarda da -ki bunların önemi yadsınamaz-

iktidarı ele geçirmek ister. Bu noktada Heywood dörtlü bir sınıflandırma gerçekleştirmektedir (2021, ss. 419-420):

- İktisadi az gelişmişlik
- Sivil siyasal iktidarın ya da kamu kurumlarının meşruiyeti sorunu
- Asker-sivil ilişkilerinde menfaat ilişkisinin ordunun lehinde olması durumu
- Askeri darbenin gerekliliğine ilişkin uluslararası baskı/teşvik

Türk siyasal hayatı özelinde asker-sivil ilişkileri göz önünde bulundurulduğu zaman her ne kadar yukarıdaki sınıflandırmalar önemli rol oynasalar dahi Türkiye’de ordu, devletin ve kurucu ideolojinin muhafızı konumundadır. Ülkenin sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasal düzeni askeri elitlerin menfaatlerini gözetir niteliktedir. Bu menfaatler göz önünde bulundurularak yeni rejimin/sistemin inşası sağlanmıştır. Dolayısıyla ordunun menfaatini tehlikeye atan veya bölüşüm sistemini riske sürükleyen faktörlerin baş göstermesi durumunda düzenin koruyucusu ve geleneğin muhafızı olarak sivil siyasal iktidar üzerindeki müdahale kaçınılmaz olmaktadır. Bu da Türkiye’nin demokratikleşme çabalarını baltalamaktadır. Yakın dönem asker-sivil ilişkilerinde ve demokrasinin konsolidasyonunda bir dönüm noktasına ve yol ayrımına sebep olan bir başka askeri müdahale 28 Şubat olarak siyasal yaşamdaki yerini almıştır. Ancak 28 Şubat post-modern askeri darbesini ele almadan önce 1990’lı yılların siyasal yaşamına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

2. BİR BELİRSİZLİĞİN ARİFESİNDE DOKSANLI YILLAR SİYASAL HAYATINA KISA BİR BAKIŞ VE 28 ŞUBAT SÜRECİ

1990’lı yıllar merkez sağ ve sol siyasetin temsilcileri Doğru Yol Partisi (DYP) ile Sosyal Demokrat Halkçı Partisi (SHP) koalisyonu ile başlamaktadır. Başbakanlığını Süleyman Demirel’in yaptığı bu koalisyon 49. Hükümet’i oluşturmaktadır. Bu hükümet döneminde gerek iki siyasi parti arasındaki derin görüş ayrılıkları gerekse 1982 Anayasası’nın yol açtığı Cumhurbaşkanlığı makamı ile hükümet arasındaki yetki bölüşümünden kaynaklı çekişmeler dönemin belirleyici hadiseleridir. Bahse konu siyasal atmosferde 17 Nisan 1993 tarihinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın ani ölümü devam edegelen krizleri derinleştirmiştir. TBMM’de yapılan seçim ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 9. Cumhurbaşkanı olarak Süleyman Demirel seçilmiştir. Süleyman Demirel’in Cumhurbaşkanı olması sonuçları itibariyle Türk siyasal hayatı açısından oldukça önemlidir. Çünkü Demirel’in cumhurbaşkanlığı “Türkiye’de 12 Eylül öncesi siyasal algının yeniden egemen olması anlamı” taşımaktadır (Tekin ve Okutan, 2015, s. 212). Diğer bir ifadeyle, statükocu yapı siyasal iktidar üzerindeki egemenliğini yeniden kazanmıştır. İkinci bir sonuç ise Demirel’in aktif siyasetten çekilmesiyle birlikte sağ siyaseti temsil eden siyasal partiler arasındaki güç dengeleri ve iktidar ilişkilerinin değişimidir. Bu değişim beraberinde Refah Partisi (RP) ile

Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) seçimlerde güç devşirmelerine ve siyasi zafer kazanmalarına yol açmıştır.

Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanlığı makamına geçmesiyle birlikte DYP Milletvekili Tansu Çiller başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Siyasal yaşamdaki ilk kadın başbakan olan Çiller DYP'nin ilk kongresinde partinin Genel Başkanı seçilmiştir. Merkez sağdaki bu hareketliliği Türk solunda birlik arayışları takip etmiş Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile SHP birleşmiştir. Bu birleşmenin akabinde Deniz Baykal CHP'nin Genel Başkanı seçilerek 1995 seçimlerine gidilmiştir. Ancak 1995 genel seçimlerinden önce 1994 yerel seçimlerine ve siyasal bir aktör olarak RP'nin yükselişine kısaca değinmek mevcut çalışma bağlamında yerinde olacaktır. 27 Mart 1994 yerel seçimleri dönemin siyasal hayatı açısından oldukça önemlidir. Çünkü RP bu seçimlerle birlikte ANAP (Anavatan Partisi) ve DYP'den sonra merkez sağın üçüncü partisi konumuna erişmiş, başta İstanbul ve Ankara olmak üzere çok sayıda belediyeyi kazanmıştır. Bu seçimlerde Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak seçilmesi, zamanla toplumsal karşılık elde etmesi ve kısa sürede ülke gündemini işgal edecek başarılarla imza atması doğal olarak RP'yi yükselen bir aktör konumuna getirmiştir. Diğer taraftan yakın dönem siyasal iktidarların skandal ve yolsuzluklarla ilişkilendirilmeleri ve RP'nin "Adil Düzen" tasavvurunun seçim propagandalarında kullanılması partinin başarısını artırmıştır. 1995 genel seçimlerine bu siyasal atmosfer içerisinde girilmiştir. Ancak bu aşamada iki noktanın vurgulanması gerekmektedir: Birincisi 1990'lı yılların başından itibaren gittikçe artan terör ve anarşi ortamının olağanüstü boyutlara erişmesi, ikincisi ise aynı tarihsellikte uygulanmaya başlanan popülist ekonomi politikalarının ülke ekonomisini sürüklediği çıkmazdır (Tekin ve Okutan, 2015, s. 216). Bu gelişmeler 24 Aralık 1995 tarihli genel seçimlerde iktidar partilerinin -DYP, CHP- oy kaybetmelerine ve alternatif söylem ile politika benimseyen RP ile DSP'nin (Demokratik Sol Parti) beklentilerin ötesinde oy kazanmalarına yol açmıştır.

24 Aralık 1995 genel seçimleri Türk siyasal hayatı açısından bir dönüm noktası olarak da okunabilir. Siyasal yaşamda merkez partilerinin dışında varoluş mücadelesi veren Erbakan liderliğindeki RP beklentilerin ötesinde büyük bir başarı kazanarak seçimin galibi olmuştur. Ancak hükümet kurma görevi Erbakan'a tevdi edilmesine rağmen kamuoyunda oluşturulan hava neticesinde diğer siyasal partiler koalisyon ortağı olmaya yanaşmamışlardır (TBMM, 2012, s. 949). Bunun üzerine Demirel görevi DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e vermiştir. Ancak onun da hükümet kurma noktasındaki gayretleri başarılı olamamıştır. Daha sonra Demirel meclisteki sandalye sayısını üçüncü sırada elde eden ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a hükümet kurma görevini vermiştir. DYP ile gerçekleştirilen müzakereler neticesinde seçimlerden sonra yaklaşık üç ay gibi bir sürenin sonunda ANAP-DYP (ANA-YOL) koalisyonuna dayanan ve başta medya, iş adamları ve ordunun desteğini alan 53. Hükümet kurulabilmiştir (Yüksel, 2005, ss. 9-12).

Ancak hükümetin kurulması aşamasında Anayasa'nın öngördüğü toplantıya katılanların salt çoğunluğunun karşılanmadığı gerekçesiyle RP, hükümetin güvenoyu al(a)madığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmıştır. RP'nin talebi üzerine Anayasa Mahkemesi TBMM kararını iptal etmiştir. Türk siyasal yaşamında ilk defa bir hükümet Anayasa Mahkemesi kararıyla düşürülmüştür. Güven oylamasının iptaliyle birlikte Mesut Yılmaz başbakanlık görevinden istifa etmiştir. Hükümet kurma görevi tekrar Erbakan'a verilmiştir. Erbakan'ın Tansu Çiller ile yaptığı görüşmeler neticesinde ortak bir mutabakata varılmıştır. Bu mutabakata göre ANA-YOL modelini esas alan dönüşümlü başbakanlık modeli benimsenecektir (TBMM, 2012, s. 949). İlk bir yıl için Erbakan'ın, sonrası için de Çillerin başbakanlık yapacağı yeni hükümet güvenoyu alarak 28 Haziran 1995 tarihinde göreve başlamıştır. Bu koalisyon RP-DYP (Refah-Yol) hükümeti olarak siyasal yaşamdaki yerini almıştır.

Refah-Yol hükümeti birikmiş sorunların üzerine kurulmuş zoraki bir hükümet olduğu söylenebilir. Bir taraftan RP'nin kamuoyundaki algısı ile DYP'de süregelen yolsuzluk tartışmaları her iki partiyi de zor bir döneme ya da sınava maruz bırakmıştır. Bu minvalde bir taraftan Çiller "kelle kurtarma" telaşına düşerken diğer taraftan Erbakan RP'nin "sistem içinde" ve "meşru" bir parti olduğunu topluma sunmaya çalışmıştır (Yüksel, 2005, s. 21). Ancak Erbakan'ın gayretleri ne kadar başarıya ulaştığı tartışmalıdır. Zira onun iktidara geldiği dönemde çok aktörlü bir siyasal yaşamda iki belirleyici aktör RP'ye kuşkuyla yaklaşmıştır. Bunlardan birincisi Türk Silahlı Kuvvetleri iken ikincisi de dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'dir. Başarısız koalisyon çabaları sonrası hükümet kurma görevini yeniden Erbakan'a veren Demirel ilerleyen günlerde ordu-hükümet arasında adeta arabulucu gibi bir işlevi yerine getirecektir. Nihayetinde siyasal aktörlerin tarafları açısından zor bir süreç başlamıştır. Çünkü siyasal iktidar, iktidar kanadının dışındaki toplumsal kesimler tarafından "siyasal İslam'ın yükselişi" olarak nitelendirilmiş ve "laik cumhuriyet" ile "askeri yönetim" arasında bir tercih yapmanın gerekliliği ile karşı karşıya bırakılmıştır (TBMM, 2012, s. 949).

Refah-Yol hükümeti döneminde toplumsal infiale yol açacak ve 28 Şubat sürecinin başlamasına kaynaklık edecek çeşitli olaylar cereyan etmiştir. Bunlar sırasıyla derin devlet tartışmalarına yol açan ve devlet-mafya-siyaset ilişkisini ortaya çıkaran Susurluk kazası ve kazaya ilişkin iktidar kanadının tepkileri, Erbakan'ın ilk yurt dışı ziyaretleri olan İran ve Libya gezileri, aydınlık için bir dakika karanlık eylemleri, Kudüs gecesi ve Sincan olayı, Taksime cami tartışmaları, RP'li aktörlerin -Şevki Yılmaz, Şükrü Karatepe, Hasan Mezarıcı, Hasan Hüseyin Ceylan, İbrahim Halil Çelik- basına yansıyan laiklik karşıtı ve rejimi eleştiren söylemleridir. Diğer taraftan Adil Düzen tartışmalarında Türkiye'nin mutlaka arzulanan ve tahayyül edilen düzenin bir parçası olacağını vurgulayan Erbakan bu sürecin "kanlı mı? yoksa kansız mı?" olacağına ilişkin değerlendirmesi gergin olan ortamın daha da gerilmesine kaynaklık etmiştir (Tekin ve Okutan, 2015, s. 220). Bu ve benzeri hadiselerin

her biri okları RP özelinde Refah-Yol hükümetine yöneltmiştir. Ancak bu hadiselerden birkaçı ordu ile hükümeti doğrudan karşı karşıya getirmiştir. Bu itibarla onların yakın bir markaja alınarak ele alınması 28 Şubat sürecinde ordu-iktidar ilişkisinin niteliğini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Erbakan'ın liderliği ve başbakanlığı, dönemin Türkiye'sinde bulunan dini gruplar açısından bir tür güvence olarak algılanmıştır. Zira bu dönemde din-siyaset ilişkisi yakın dönemde olmadığı kadar girift bir yapı içerisindedir. Bunun en bariz örneği 20 Ekim'de Ankara Kocatepe Cami önünde bir grup Aczmendi mensubunun ellerinde asa, sırtlarında cübbe ve başlarında sarıklarıyla birlikte toplu eylem gerçekleştirmeleridir. Kamuya açık bir alanda halkalar kurarak gerçekleştirilen zikirler eşliğinde Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve mirası olan rejime karşı hakaretler ve sloganlar dile getirilmiştir. Ayrıca Aczmendiler şeriatın özleildiği ve onun yüceltildiğine dair çeşitli söylemleri benimsemiştir. Bunun üzerine yüzü aşkın Aczmendi taraftarı polis tarafından gözaltına alınmıştır. Ülkenin çeşitli bölgelerinde bu tarz eylemlerin yaygınlık kazanması ve siyasal aktörlerin dini ön plana çıkararak demeçler vermesi üzerine ordunun iktidara olan zayıf inancının ortadan kalktığı emareleri belirlemiştir. Bu göstergelerden birisi RP tarafından yönetilen Sultanbeyli'de İstanbul Batı Garnizon Komutanı Tuğgeneral Doğu Silahçioğlu'nun ilçe merkezinin adını Atatürk olarak değiştirmesi ve kent meydanına Atatürk'ün heykelini diktirmesidir. Komutanın bu eylemi dönemin RP'li Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati Çelik tarafından "Omzu dolu silahlı adam" olarak eleştirilmiştir (Akpınar, 2001, s. 165). Bu gelişme özünde silahlı kuvvetlerin meydanı boş bırakmadığı, rejimi tehdit eden eylemlerin baş göstermesi durumunda ölçüsü değişebilecek nitelikteki varlığını ve ağırlığını hissettirebileceğinin bir yansıması olarak nitelendirilebilir.

Refah Partisi'ne ilişkin toplumsal huzursuzluğun patlak vermesine kaynaklık eden kitlesel eylemlerin başında Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün 58. Yıldönümünde gerçekleştirilen anma törenleri gelmektedir. Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir milyona yakın kişinin katılımıyla toplumsal muhalefete ve bir tür gövde gösterisine dönüşen bu etkinlik iktidara karşı muhalefetin kurumsallaşmaya başladığının simgesi olarak siyasal yaşamdaki yerini almıştır. Bu süreçte özellikle Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), DİSK, KESK ve TÜRK-İŞ'in başını çektiği pek çok sivil toplum kuruluşunun açık desteğini ilan ettiği ve (Yüksel, 2005, ss. 45-46) "Türkiye'ye Sahip Çık! Demokrasi İçin Mücadele Et!", "Mollalara Geçit Yok" vb. gibi sloganların atıldığı mitingler tertip edilmiştir (TBMM, 2012, s. 958).

Toplumsal kesimde cereyan eden bu tarz hadiselerin neticesinde komuta kademesi hükümetin istenmediğine dair açıklamalarını doğrudan dile getirmekten ziyade yazılı ve görsel medya aracılığıyla ilgililerine sunmuştur. Bu aşamada ordu, demokratik kitle örgütlerinin baskısıyla siyasal iktidarda görev değişiminin gerekliliğini vurgulamıştır. Hürriyet Gazetesi yayın

yönetmeni Ertuğrul Özkök'e üst düzey askeri bir yetkilinin askerin huzursuzluğu iletilmiş ancak doğrudan bir askeri müdahaleden ziyade Silahsız Kuvvetlerin sürece dahil olması beklentisi vurgulanmıştır. Bu açıklamalardan kısa bir süre sonra Aralık 1996'da toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında tarihte ilk defa laiklik vurgusunun ele alındığı bir basın açıklaması yapılmıştır (Yüksel, 2005, s. 52):

“Toplantıda, ülke genelindeki güvenlik ve asayiş durumu ile bunu etkileyen iç ve dış gelişmeler gözden geçirilmiş ve değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler ışığında Anayasa ile belirlenmiş demokratik, laik, hukuk devleti esasları çerçevesinde ülkemizin iç ve dış güvenliğinin sağlanması ve idamesi konusunda alınan tedbirlerin kesintisiz olarak sürdürülmesi kararlaştırılmış, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin mevcut bütün meselelerini çözecek güçte olduğu vurgulanmıştır.”

Toplantıda her ne kadar laiklik vurgusu yapılmış olsa da irtica konusu ele alınmamıştır. Ancak bir grup muvazzaf asker yükselen irtica tehlikesine karşı somut bir eylem planının hayata geçirilmesi gerektiğine ilişkin mutabık kalmıştır. Bunun üzerine yakın döneme kadar tartışmaların odağı olan Batı Çalışma Grubu (BÇG) kurulmuştur. Mevcut çalışma açısından BÇG önemlidir. Çünkü 28 Şubat'ta alınan kararların BÇG raporlarına dayanak teşkil ettiği ve alt yapı oluşturduğu bilinmektedir (Çalmuk, 2000, s. 251). BÇG dönemin Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın emri ile kurulmuş ve bir Tümgeneral'in himayesinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nde bulunan iç ve dış tehditler ibaresinden hareketle kurulan BÇG irticai eylemlerin araştırılması, raporlanması ve değerlendirilmesi başta olmak üzere kamu görevlilerinin de içinde yer aldığı siyasi fişlemelerin gerçekleştirilmesi ve dini görüşlerin raporlanmasında önemli rol oynamıştır (Dilaveroğlu, 2012, ss. 62-63). Başka bir ifadeyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) irtica ile mücadelesindeki enstrümanlarının başında yer alan “BÇG'[nin] bünyesinde inceleme, araştırma ve değerlendirme birimleri” oluşturularak istihbarat faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Yüksel, 2005, s. 53). Bu faaliyetler neticesinde hazırlanan raporlar doğrultusunda MGK toplantıları ve brifingler gerçekleştirilmiştir. BÇG aracılığıyla ayrıca 28 Şubat kararlarının uygulanıp uygulanmaması konusunda bir tür inceleme ve denetleme faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

Ocak 1997'ye gelindiğinde yükselen toplumsal hareketliliğe karşı Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanlığı'na davet edilmiştir. BÇG'nin hazırladığı ilk rapor doğrultusunda Süleyman Demirel irtica tehdidinde karşı bir brifingle bilgilendirilmiştir. Bu brifingde RP'nin iktidarı döneminde dini grupların gündemi sıklıkla işgal etmeleri ve yapmış oldukları faaliyetler gibi hususlar, kamudaki kadrolaşmalar, silahlı örgütlenmeler, Türban ve Taksim cami tartışmaları gibi konulara dikkat çekilmiştir (Yüksel, 2005, s. 55). İlk olan bu brifingin bir başka sonucu askeri elitlerin Demirel'e Milli Askeri ve Stratejik Konsepti'nde (MASK) daha önce belirlenen “iç tehdit” tanımlanmasının yeniden ele alınması, yorumlanması ve güncellenmesi

gerektiğidir (Akpınar, 2001, s. 262). Bu konseptte göre “irtica öncelikli tehdit kapsamı içine alınıyor. Ordu, gericiliği gereğinde askeri yöntemler uygulayarak temizleyeceğini belirtiyor” (Perinçek, 2000, s. 141). Böylelikle “iç tehdit” unsuru “öncelik”li hale getiriliyor (Çandar, 2001, s. 106).

Bahse konu brifingın gerçekleştiği esnada Başbakan Erbakan cumhuriyet tarihinde bir ilke imza atacaktır. Ancak onun bu manevrası iktidar kanadını askeri otorite ile karşı karşıya getiren bir başka olay olarak siyasal yaşamdaki yerini alacaktır. Erbakan dönemin önde gelen kanaat önderi, cemaat ve tarikat liderleriyle Başbakanlık Konutu'nda iftar yemeği vermiştir (Akpınar, 2001, ss. 160-161). Hazırlanan bu program gerek siyaset gerekse kamuoyu nezdinde tansiyonu yükselten tartışmalara sebebiyet vermiş ve kimi kesimlerce “bardağı taşıran son damla” ya da “askerin sabır çizgisini” aşan hadise olarak nitelendirilmiştir (Yüksel, 2005, s. 56). Tartışmalara sebebiyet veren şey Başbakanlık Konutu'nda iftarın verilmesinden ziyade iftara davet edilenlerin kılık kıyafetleridir. Sarıklı, cübbeli ve sakallı davetlilerin kılık kıyafetleri yazılı ve görsel medyada günlerce tartışma konusu olmuş ve gündemi meşgul etmiştir (Akpınar 2001, s. 161). Buradaki temel kaygı medyanın tarikat yemeği olarak servis ettiği haberin bir “irtica kalkışması” olarak lanse edilmesidir (TBMM, 2012, s. 959).

Ordu ile hükümeti karşı karşıya getiren bir başka olay Ankara'nın Sincan ilçesinde gerçekleştirilen Kudüs Gecesi etkinliğidir. Atatürk büstünün tam karşısında gerçekleştirilen etkinlikte İran Büyükelçisi'nin rejim aleyhtarı söylemleri ile İsrail karşıtı ve Kudüs'ün işgalini eleştiren çeşitli slogan ve tekbirler geceye damgasını vurmuştur. RP'li Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın resmî ideolojiye meydan okur nitelikteki konuşmasında “yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkenin zaten şeriatı tanıdığını” ve “şeriatı[n] bir ilaç gibi şırınga” edileceği (Yüksel, 2005, s. 59) gibi ifadeler geceye damgasını vurmuştur. Olaylı etkinlik ve konuşmalar sonrası Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) Başsavcılığı soruşturma açmış, CHP Sincan İlçe Örgütü karşı protestolara başlamış ve Polis ilçede yoğun güvenlik önlemleri almak durumunda kalmıştır. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra kuvvet komutanlarının katılımıyla Genelkurmay Başkanlığı'nda bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bu toplantının ertesinde tanklar Sincan'da yürütülmüştür. Ancak iki tank arıza gerekçesiyle bir gün boyunca meydanda bekletilmiştir. Tankların meydanda bekletilmesi kimine göre “rejim karşıtlarına karşı açık bir göz dağı” iken Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'e göre de “demokrasiye balans” ayarı olarak yorumlanmıştır (Yüksel, 2005, s. 62; TBMM, 2012, ss. 954-955). Ancak 12 Eylül 1980 darbesinden sonra ilk defa kışlalarından dışarı çıkan tanklarla “Refah-Yol Hükümeti'ne açıkça gözdağı” verilmek istendiği aşikardır (Akpınar, 2001, ss. 177-178). Sincan'da tankların yürütülmesi esasında “ülkenin sorunlarını askersiz çözebilme umutlarını ve gelişmiş, ergin bir demokratik sisteme kavuşma emellerini de paletlerin” (Çandar, 20001, s. 46) altına alınmıştır. Yukarıda kısaca açıklanan olaylar silsilesinde 28 Şubat post-

modern darbesine adım adım gidilmiştir. Bu süreçte her ne kadar başat rol ordu tarafından üstlenilmiş olsa da başta “medya, bürokrasi, sivil toplum kuruluşları, muhalefet partileri, yargı organları ve üniversitelerin” de desteğiyle bir tür meşrulaştırma stratejisi benimsenmiştir (Işık, 2018, s. 69). Böylelikle ordu toplumsal muhalefet sürecinin başlamasına öncülük etmiştir.

Yukarıdaki tarihi hadiselerden de anlaşılacağı üzere Refah-Yol iktidarı dönemi boyunca asker-sivil ilişkileri gerilimli bir seyir izlemiştir. Refah Partisi ile silahlı kuvvetler arasındaki ilişki RP’nin iktidara geldiği andan itibaren çekişmeli bir zemin üzerinde ilerlemiştir. Nitekim 28 Şubat 1997 MGK toplantısı ve sonrası yaşananlar bu çekişmenin bir sonucu olarak okunabilir. Bu süreçte koalisyon ortağı Refah Partisi’nin söylem ve eylemleri rejim karşıtı olarak nitelendirilmiştir. Gelinek noktada ülke açısından tehdidin niteliği değişim göstererek “birinci tehdit” olarak irtica görülmeye başlanmıştır. Böylesi bir ortamda 28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısı yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in başkanlığında Çankaya Köşkü’nde gerçekleştirilen toplantıya sivil kanattan Başbakan Necmettin Erbakan, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener katılmıştır. Askeri kanattan ise Genelkurmay başkanı İsmail Hakkı Karadayı, Kara Kuvvetleri Komutanı Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya, Hava Kuvvetleri Komutanı Ahmet Çörekçi, Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman ile MGK Genel Sekreteri İlhan Kılıç katılmıştır. Askeri ve sivil kanat toplantı öncesi hazırlıklarını tamamlamıştır. Toplantı saat 15:10’da başlayarak ve 8 saat 45 dakika sürerek tarihteki en uzun süreli MGK toplantısı olarak kayda geçmiştir. Toplantının genel çerçevesini Türkiye’deki dini grupların rejim üzerindeki etkileri oluşturmuştur. Zaten toplantıya katılan askeri elitlerin siyasal iktidardan talepleri bu durumu doğrular niteliktedir. Bahse konu talepler kısaca şu şekilde özetlenebilir (Yüksel, 2005, ss. 71-72):

- “Demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti’ni düşman ve hedef gösteren bu hareketlerin amacı, Türkiye’de şer’i hükümlerle yönetilen bir İslam Devleti kurmaktır.
- Kökten dinci hareketler bu amaca üç aşamada ulaşmayı öngörmektedir. Tebliğ, cemaat ve cihat. Hedefleri bu aşamalar sonunda, halkın silahlı savaşıma katılmasını sağlamak suretiyle bir İslam Devleti kurmaktır.
- Tarikatlar, çıkarıcı çevreler için kullanılan bir kurum durumuna getirilmiştir.
- Dini akımlar ise daha çağdaş bir örgütlenmeyi benimseyerek dernek, vakıf, Kur’an Kursu, özel yurtlar, üniversiteye hazırlık dershaneleri ve özel kolejlere önem vererek, bu sayede daha geniş kitlelere hitap etme acını gütmemektedirler.

- İslamcı terör örgütleri olarak Hizbullah, İBDA-C (İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi) sayılmakta, bu örgütler kimi kitapçıları ve dergiler çerçevesinde örgütlenmektedirler.
- Kimi demokratik kitle örgütleri dini akımlara destek vermekte ve parasal kaynak sağlamaktadır.”

Askeri elitlerin bu talepleri dinin siyasete alet edildiği varsayımından/öngörüsünden kaynaklanmaktadır. MGK toplantısı da böylesi bir atmosferde gerçekleşmiştir. Bir taraftan MİT'in "Radikal Dinci Örgütlerin Rejime Karşı Etkileri" başlıklı raporu diğer taraftan askeri istihbaratın "İrticai Faaliyetler" temalı sunumu ile sürekli RP'yi ve aktörlerini hedef alan ve dini grupların rejime karşı yükselen tehditleri vurgulanmıştır (Yüksel, 2005, s. 74; Akpınar, 2001, s. 195). Uzun süren toplantının neticesinde MGK'da hükümete köktenciliğin önlenmesini amaçlayan 18 maddelik bir Tedbirler Paketi sunulmuştur. Ancak burada ilginç olan Tedbirler Paketi'nin bildirisinde alınan kararların tavsiye edilir olmaktan ziyade yaptırım niteliğinde kullanılması askeri elitlerin bir tür müdahale veya darbe iması barındırdıklarını ortaya koymaktadır. Bahse konu paketi ele almadan önce MGK'nın siyasal yaşamdaki konumuna değinip 28 Şubat'ta oynadığı role yakından bakmak mevcut çalışma açısından yararlı olacaktır. Zira MGK 28 Şubat'ta askeri elitlerin sivil iktidar üzerinde vesayet tesis etmeye çalıştıkları bir mekanizmaya dönüşmektedir.

3. SONUCU TAYİN EDİCİ UNSUR: MİLLİ GÜVENLİK KURULU

Milli güvenlik, ülkenin iç ve dış tehditlere karşı korunması amacıyla alınması gereken önlemlere karşılık gelmektedir. Ancak silahlı kuvvetlerin görev alanına giren kavramın şekillenmesine ve karar alma sürecinde kimin nasıl kararlar alacağına ilişkin sorunlar onu tartışmaların odağına oturtmuştur. Bu sorunların başında milli güvenliğin çeşitli kavram ve konuları ihtiva etmesi, onların sübjektif yorumlanabilmesi ve sivil siyasal iktidar ya da kamu kurumları üzerinde bir baskı aracına dönüşmesi yer almaktadır. Ancak burada en temel mesele algılanan tehditle ilişkilidir. Milli güvenlik kavramı ile doğrudan ilişkilendirilen tehdit algısı milli güvenlik siyasetinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Oldukça geniş yorumlanabilecek ya da algılanabilecek olan tehdit durumu devlet mefhumunun milli güvenlik siyaseti ile birlikte yönetilebileceğine yol açmıştır. Bu itibarla siyasal yaşamda milli güvenlik konusunun ele alındığı kurumsal mekanizma Milli Güvenlik Kurumu (MGK) ile varlık kazanmıştır.

Milli Güvenlik Kurulu ilk olarak 24 Nisan 1933 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliği ismiyle kurulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası yapılan düzenlemeyle birlikte Milli Savunma Yüksek Kurulu ve Genel Sekreterliği ile güncellenmiştir. 27 Mayıs askeri darbesinden sonra yeniden revize edilerek Milli Güvenlik Kurulu ve Genel Sekreterliği adını almıştır. Böylelikle MGK, 27 Mayıs sonrası hazırlanan Anayasa ile birlikte anayasal statü elde ederek ülke

yönetiminde daha etkili bir pozisyona erişmiştir. 1980 askeri darbesi sonrası hazırlanan 1982 tarihli Anayasa ile birlikte MGK yeniden reforme edilerek gündemini Cumhurbaşkanı'nın belirlediği Başbakan ve Genelkurmay Başkanı'nın da görüşlerini dile getirebildiği bir hüviyete bürünmüştür. Bu reformların her biri MGK'nın yapısında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Şöyle ki; 1933'te sadece bir askeri üyenin var olduğu Kurul'un yapısında 1949 yılında sivil temsilcilerinin sayısında azalmaya gidilmiş ancak askeri üye sayısında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1960 yılında da sivil siyasi kanadın daha az temsiliyet elde ettiği Kurul'da askeri elitlerin daha fazla ağırlık kazandığı görülmektedir. Benzer bir düzenleme de 1982 Anayasası ile birlikte meydana gelerek ordunun temsilci sayısı artırılmıştır. MGK'nın maruz kaldığı bu dönüşümler Kurul'un zamanla militarist bir yapıya bürünmesine ve karar alma sürecinde ordu temsilcilerinin daha fazla ağırlık kazanmasına yol açmıştır (Işık, 2018, s. 70). Başka bir ifadeyle anayasal bir kurum olan MGK görev ve yetkilerinin ötesine geçerek askeri elitlerin seçilmiş sivil iktidarlar üzerinde niceliksel üstünlük kazanarak merkezi bir karar organı haline gelmiştir. Diğer taraftan 1982 Anayasası ile birlikte MGK hayatın hemen hemen her alanını etkisi altına alabilecek bir organ haline getirilmiştir. Bu minvalde 12 Eylül sonrası MGK'ya ilişkin gerçekleştirilen değişikliklerde iki önemli nokta ön plana çıkmaktadır: Birincisi MGK devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumsal huzur ve güvenliğin sağlanması noktasındaki zorunlu tedbirlere ilişkin kararlarını Bakanlar Kurulu'na *öncelikle dikkate alınması gerekir* biçiminde empoze etmesidir (İba, 1999, s. 183). Böylelikle MGK'nın kararları Bakanlar Kurulu'nca *öncelikle dikkate alınması* gereken anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Bu düzenleme ile MGK'ya devlet üstü bir pozisyon kazandırılarak (Birand vd., 2007, s. 42) kararlarının bağlayıcılığı sağlanmıştır. İkincisi ise “milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kurulu'na tavsiye eder” ibaresindeki “gerekli temel görüşler” ifadesi lağvedilerek MGK devleti ilgilendiren sorunların tamamına ilişkin karar alabilecek bir organ haline getirilmesidir (İba, 1999, s. 183). Görüldüğü üzere Türk siyasal hayatı özelinde gerçekleştirilen askeri müdahaleler sonrası tedrici bir değişime maruz kalan MGK'da alınan kararlar 1961 Anayasası ile *bildirir*, 12 Mart muhtırası sonrası ile *tavsiye eder* ve 1982 Anayasası ile de *öncelikle dikkate alır* bir konuma erişirilerek Kurul'un yetki ve önemi artırılmıştır (Öztürk, 1993, s. 113). Söz konusu güncellemeler ve gelişmeler ışığında ordu, MGK sayesinde geniş yetkilerle donatılarak her türlü tehdidi milli güvenlik kapsamında değerlendirerek siyasal iktidar karşısında bir vesayet sisteminin inşasına kaynaklık etmiştir (Bayramoğlu, 2004, s. 75). Böylelikle yakın döneme kadar Türkiye'de “yüksek siyaset” olarak nitelendirilen devlet yönetimi MGK aracılığıyla şekillendirilirken “ticaret, sanayi, imar, sağlık gibi ‘düşük siyaset’ konuları” siyasal iktidarlara bırakılmıştır (TBMM, 2012, s. 917). 28 Şubat 1997'ye gelindiğinde MGK'nın yapısı ve işleyişi daha belirgin hale gelmiştir. Dönemin siyasal iktidarına karşı irticai eylemler başta olmak

üzere laiklik üzerinden artan eleştiriler askeri elitlerin MGK aracılığıyla siyasal yaşam üzerindeki ağırlığını ortaya koyması ile sonuçlanmıştır. 28 Şubat esas itibariyle böylesi bir dönüşümün tezahürü olarak okunabilir ve gündemi ordu tarafından belirlenmiş MGK'da alınan kararların uygulanma çabası olarak resmedilebilir (Işık, 2018, ss. 70-71).

28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısında alınan 406 Sayılı Karar ile vesayetçi geleneğin yeni bir formu siyasal yaşamda *post-modern darbe* kavramının yer edinmesine yol açmıştır. Bu karar ayrıca 1997-1999 yılları arasındaki en uzun ve en kapsamlı MGK metnidir. Bahse konu metin esas itibariyle “Türkiye’de şeriat hukukuna dayalı bir İslâm Cumhuriyeti kurmayı amaçlayan aşırı dinci grupların, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Cumhuriyetimize karşı oluşturdukları çok yönlü tehdidin önlenmesi amacıyla, kısa, orta ve uzun vadeli 18 tedbir” den oluşmaktadır (TBMM, 2012, ss. 1116-1117). Demokratik usul ve esaslarla siyasal iktidara gelen hükümetin “durumdan vazife çıkaran” askeri elitler aracılığıyla iktidardan uzaklaştırılması amacıyla iş yapamaz hale getirilmesi ile istifaya zorlanmıştır (TBMM, 2012, s. 918). MGK toplantısı sonrası kamuoyu ile paylaşılan sonuç bildirgesi Refah-Yol hükümetine karşı bir muhtıra niteliğindedir. Askeri elitlerin *önlem* mahiyetinde sivil siyasi otoriteden hayata geçirilmesi üzere talepte bulunduğu tedbir paketinin uygulanmaması durumunda hükümetin istifasından, yeni bir hükümet modelinin uygulanmasına ya da askeri bir müdahaleden başkaca tedbirlerin hayat bulmasına varıncaya kadar geniş kapsamlı bir *yaptırımın* uygulanabileceği ima edilmiştir (İba, 1999, s. 226). Bu imanın temel/ana gerekçesi irtica olmuştur. 18 maddeden oluşan MGK bildirisinde irtica ile ilişkilendirilen üç tehlike ön plana çıkmaktadır ki bu tehlikelerin her biri askeri elitlerin siyasal yaşama müdahalesine yol açmıştır. Birincisi, kamu kurumlarında irticai faaliyette bulunan bireylerin kadrolaşması. İkinci tehlike Türkiye’nin ‘İranlaşması’na yol açan İmam Hatip Liseleri’nin varlığı. Üçüncü tehlike ise şeriat devleti kurma amacındaki dini grupların varlığı ve toplumsal yaşamda artış gösteren ağırlığıdır. Söz konusu bildiri askeri elitlerin “sembolik bir gözdağı ve müeyyide altında hükümete empoze ettirdiği görüşler toplamı” (Işık, 2018, ss. 72-73) olarak yorumlanabilmektedir. Bu süreçte TSK brifingler, andıçlar, MGSB gibi stratejik hamlelerle MGK bünyesinde sivil iktidar üzerinde yönlendirici bir etki yaratmaya çalışmıştır. Böylelikle bir tür toplum ya da siyaset mühendisliği yapmaya çalışmıştır. Bu minvalde askeri elitler tehdit algısını ortadan kaldırmak üzere Refah-Yol iktidarına karşı MGK vasıtasıyla müdahalede bulunmuştur. Ordu demokratik bir idarenin karşısına anayasal bir kurum olan MGK ile çıkmıştır. Dolayısıyla askeri elitler her ne kadar fiziki olarak sokakları işgal etmemesine rağmen *Silahsız Kuvvetler* şeklinde nitelediği diğer unsurların -medya, yargı, sivil toplum kuruluşları- da desteğiyle iktidar değişimine öncülük etmiştir. Ordu bir taraftan MGK üzerinden hükümete kararların uygulanması noktasında baskı yaparken diğer taraftan BÇG’nin hazırladığı raporlar doğrultusunda sivil toplum örgütleri ile medya temsilcilerine çeşitli düzeylerde brifingler

vererek (Hongur, 2006, ss. 108-109) eylemini meşrulaştırmaya ve kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Bu süreçte özellikle basın mensuplarına verilen brifinglerde TSK'nın terör ve irtica karşıtı mücadelesinde toplumsal desteğe duyulan ihtiyaç vurgulanmış ve toplumun bahse konu mücadeleye destek vermesi istenmiştir (TBMM, 2012, s. 1057). TSK ayrıca irticai faaliyetlere karşı *Tedbirler Paketi*'nin uygulanmasının ihmal edildiği, öneminin anlaşılmadığı ve geciktirilmeye çalışıldığı gerekçeleriyle başka brifingler de gerçekleştirmiştir. İrtica ile mücadelenin geniş kitlelere duyurulmasını sağlamak üzere ilk brifing medya mensuplarıyla yapılmıştır. Akabinde Yüksek Askeri Şura (YAŞ) toplantısında Başbakan Erbakan'a ve ilerleyen günlerde de yargı mensuplarına verilmiştir. Askeri elitler açısından önemli bir adım olarak görülen irtica brifingleri "kamuoyundaki ayrışmayı kuvvetlendirdiği[ğini]" (Çalmuk, 2000, s. 419) de ihmal etmemek gerekir. Sonuç olarak darbenin 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısıyla sınırlı olmadığı ve TSK'nın sonrasında süreci yakından takip ettiği görülmektedir. Böylelikle ordu çeşitli aralıklarla yaptığı fiili müdahalelerden -27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980- farklılaşan bir tarzla ve yeni bir müdahale biçimiyle 28 Şubat *post-modern darbesini* gerçekleştirmiştir. Başka bir anlatımla silahlı kuvvetler geleneksel askeri darbe yöntemini terk ederek manevra sahasını MGK'nın oluşturduğu yasal ve hukuksal sınırlar çerçevesinde siyasal iktidarın görevden uzaklaştırılmasını amaçlamıştır.

Sonuç

Modern cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar çeşitli dönemlerde farklı düzeylerde ordunun siyasal yaşama müdahalesi söz konusu olmuştur. Ancak bu müdahalelerden yöntem ve aktörleri itibariyle diğerlerine göre farklılık arz eden 28 Şubat post-modern askeri darbesidir. 28 Şubat post-modern askeri darbesi adını 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında hükümetin uygulaması için alınan bir dizi kararlardan almaktadır. Her ne kadar adını ilgili MGK toplantısından alıyor olsa da sürecin çok daha eskilere dayandığını söylemek mümkündür. 1990'lı yıllarda kamuoyunun gündemini işgal eden siyasi suikastlarla, faili meçhul cinayetlerle ve toplumsal kargaşayla başlayan bu süreç Refah-Yol hükümetinin kurulmasıyla zirveye ulaşmıştır. Diğer taraftan demokratik usul ve esaslarla gerçekleştirilen yerel ve genel seçimlerde Refah Partisi 1990'lı yılların siyasal yaşamında belirleyici aktör olmuştur. RP, 1994'te gerçekleştirilen yerel seçimlerde Türkiye'nin önde gelen büyük şehirlerini kazanmış ve 1995 genel seçimlerinden de birinci parti çıkarak Refah-Yol hükümetinin kurulmasına öncülük etmiştir. Ancak onun ve aktörlerinin artan popüleritesi askeri elitlerce yakından takip edilmiştir. Çünkü RP liderliğindeki hükümet Türkiye'nin muhafazakarlaşmasında, irticanın yükselişe geçmesinde ve devleti yıkmaya yönelik bir girişim olarak Millî Görüş hareketinin nitelendirilmesinde bir iç tehdit olarak değerlendirilmiştir. Bunun üzerine askeri elitler siyasetin yeniden şekillendirilmesi ya da dizayn edilmesi gibi bir gayretin mimarı olmuştur. Bu gayretin varlık bulmasında

askeri elitler daha önceki yöntem ve stratejilerden farklı bir manevra alanı geliştirerek siyasal iktidar üzerinde etkinlik kazanmaya çalışmıştır. Bu süreçte anayasal bir kurum olan MGK'nın önemi yaşamsal değere sahiptir. Özellikle basın, yargı, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik gerçekleştirilen brifingler, yazılı ve görsel medyanın iktidar karşılığında odaklanması ile Refah-Yol iktidar ortakları arasında gittikçe derinleşen görüş ayrılıkları gibi faktörler askeri bir darbenin hayat bulması için mümbit zemin sağlamıştır. Tabii bu sürecin ilerleyişinde katalizör işlevi gören ordunun şahsında temerküz eden MGK'nın başat konumunu ihmal etmemek gerekir. Zira bahse konu sebeplerin inşasında en önemli işlevi MGK üstlenmiştir. Demokrasiden yana görünüp *Silahsız Kuvvetler*'in desteğiyle demokratik idareye yön tayin etmeye çalışan ordunun 28 Şubat sürecinde üç aşamalı bir strateji geliştirdiğini ifade etmek mümkündür. İlk olarak sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasal aktörlerin etkin rol oynadığı bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise sivil kanadın önde gelen temsilcilerinin desteğiyle kamuoyu oluşturulmuştur. Son olarak 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında alınan kararların uygulanması yoluna gidilmiştir. Söz konusu kararları üç noktada özetlemek mümkündür: Öncelikle askeri elitler Türk siyasal hayatı özelinde karar alma sürecinde doğrudan ve belirleyici aktör olduklarını kamuoyuna duyurmuşlardır. İkincisi, Erbakan iktidarının MGK ile sınırlı olduğu ve ötesine geçmesine müsaade edilmeyeceği ortaya konulmuştur. Son olarak RP'nin iktidardaki mevcudiyeti askeri elitlerce hoş karşılanmadığı ve parlamenter sistemin gerekleri doğrultusunda sona erdirilmesi zorunluluğu hasıl olmuştur.

Askeri elitlerin uzun sürece yayılan mücadeleleri neticesinde 22 Mayıs 1997 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Refah-Yol koalisyonunun ortağı Necmettin Erbakan liderliğindeki Refah Partisi'nin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açmıştır. Savaş, bir basın toplantısı düzenleyerek kapatma davasının temellendirildiği iddianameyi kamuoyuyla paylaşarak RP'nin laik cumhuriyetin temelleriyle çelişir nitelikler barındırdığını ve ülkeyi iç savaş ortamına sürüklediğini ileri sürmüştür. Bu temel iddialar doğrultusunda 16 Ocak 1998 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nin 11 üyesinin 9'unun lehte oy vermesiyle birlikte RP'nin kapatılmasına karar verilmiştir ki bu karar, sonrasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da onaylanmıştır.

Demokratik bir toplumda ve parlamenter sistemde *tehdit algısı* ya da *tehdit değerlendirmesi* üzerinde durulması gereken en temel kavramların başında yer almalıdır. 1990'lı yılların sonuna doğru askeri elitlerin tehdit algısını düşman kavramsallaştırması ekseninde gerçekleştirmesi ve onu iç ve dış düşman olarak sınıflandırması demokratik bir idareyle örtüşemeyecek niteliktedir. Zira demokrasiler farklılıkların bir arada yaşayabildiği, hür bir ortamda iktidar yarışının cereyan edebildiği, temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınabildiği rejimlerdir. Dolayısıyla dış düşmanın belirsiz ve muğlak bir hal aldığı yeni bir düşmanın ya da düşman söyleminin gerekliliği

28 Şubat özelinde irtica kavramı ile meşrulaştırılması ve iç düşman olarak topluma sunulması demokratik bir toplumun gerekleriyle örtüşür nitelikte değildir. Zira söz konusu kavramın sınırlarının neler olduğu ve muhtevasının neyi kapsadığına dair net ve somut veriler bulunmazken ya da ortaya konulmazken MGK tarafından kavram İslami eğilimleri barındıran herhangi bir unsuru kapsar nitelikte ortaya konulmuş ve bir siyasi partinin kapatılmasına kadar geniş yorumlanmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi çok partili siyasal yaşamda günümüze kadar ordunun, belirli periyotlarla politik alana müdahalesi söz konusu olmuştur. Cumhuriyetin kurucu kadrosunun askeri kökenli olması, farklı kurumsal yapılar ve hukuki düzenlemelerle ayrıcalıklı bir konuma erişmesi gibi faktörlerle ordu, Türkiye’de merkezi bir konuma erişmiştir. 1923’ten beri Türkiye Cumhuriyeti’nin, Atatürk ilke ve inkılaplarının mihmandarlığını ve muhafızlığını yapan silahlı kuvvetler yasal ve kurumsal mekanizmalarla hem ülkenin hem de rejimin iç ve dış tehditlere karşı korunmasında/savunulmasında *bekçilik* görevi üstlenmiştir. Cumhuriyet ideolojisini tehdit eden ya da tehlikeye düşüren herhangi bir unsurla karşı karşıya kaldığında ordu, sivil siyasal iktidar üzerindeki otoritesini kullanmaktan çekinmemiştir. Bu açıdan siyasal yaşamda cereyan eden 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat gibi askeri müdahaleler *ulusun yüce çıkarını koruma* iddiasıyla gerçekleştirilmiştir.

Ancak 2000’lere gelindiğinde bu iddianın yavaş yavaş ortadan kalktığını görmek mümkün hale gelmektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, küresel ölçekteki sivil toplum kuruluşlarının yaygınlık kazanması gibi dış faktörler ile uzun dönem sonrası koalisyon dönemini sona erdiren güçlü bir partinin siyasal iktidara gelmesi, ülkedeki sosyo-kültürel ve iktisadi değişim ve AB’ye entegrasyon çabaları gibi iç faktörler asker-sivil ilişkilerini daha demokratik bir hal almaya zorlamıştır. Bu süreçte yaşanan 2007 tarihli E-Muhtıra krizi, Ergenekon ve Balyoz gibi gündemi uzun süre meşgul eden davalar ile 15 Temmuz 2016 tarihli başarısız darbe teşebbüsü gibi faktörler yapısal reformların gerçekleştirilmesi adına siyasal iktidara güç kazandırmıştır. Gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin her biri askeri elitlerin siyasal yaşam üzerindeki imtiyazlarını sona erdirerek cuntalaşmanın önüne geçilmesine imkân tanımıştır.

MGK söz konusu yasal düzenlemelerden nasibini alan kurumların başında yer almaktadır. Mevcut çalışmanın önemli bir boyutunu oluşturması hasebiyle MGK’nın güncel durumuna kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır. 1990’larda MGK, iç ve dış politikayı ilgilendiren pek çok konuda siyasal iktidarın tasarrufları üzerinde belirleyici bir konuma erişmiştir ki 28 Şubat bu etkinin en somut örneğini oluşturmaktadır. Ancak 1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte Türkiye resmi olarak AB’ye aday ülke statüsü kazanmıştır. Bu da Türkiye’deki demokratikleşme çabaları ve asker-sivil ilişkileri açısından oldukça önemli sonuçlara yol açmıştır. AB’ye uyum müktesebatı çerçevesi dahilinde 2001 yılında Anayasa değişikliğine gidilerek

MGK'nın yasal ve kurumsal statüsü yeniden reforme edilmiştir. Bu reformasyonda askeri kanadın süregelen ağırlığına karşı başbakan yardımcılarını ile adalet bakanı MGK'nın doğal üyesi haline getirilmiştir. Aynı düzenlemede ayrıca kurul kararlarının hükümete ancak *tavsiye* niteliğinde olabileceği belirtilmiştir. Benzer şekilde MGK'nın yapısına ilişkin 2003, 2004 ve 2017 tarihlerinde yasal değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerle MGK içindeki askeri bürokrasinin temsil gücü ve askeri elitlerin kurul aracılığıyla elde ettikleri hiyerarşik üstünlük zayıflayıp onun bir danışma kurulu olarak işlevselleşmesi sivilleşme ve demokratikleşme noktasında atılmış önemli adımlar arasında sayılabilir. Ancak bu adımlar MGK'nın tam demokratik bir kurul olmasında yeterli olmamıştır. Zira halihazırda MGK'nın içindeki yapılanmada silahlı kuvvetlerin yasal statüsü ve temsil gücü mevcudiyetini muhafaza etmektedir. Kurulun demokratik bir standarda dönüşebilmesi adına öncelikle MGK'nın anayasal statüsünün giderilmesi ve askeri üyeliklerin sonlandırılması gerektiği gündeme gelmelidir. Tabii bunun da hayata geçirilebilmesi adına parlamento içi ve parlamento dışı bütün paydaşların sürece aktif katılımı demokratikleşme çabalarının daha samimi karşılıklı bulması adına kıymetli olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: İlhan Bilici: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: İlhan Bilici: 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

- Akpınar, H. (2001). 28 Şubat: "Postmodern" darbenin öyküsü. Ümit Yayıncılık.
- Bayramoğlu, A. (2014). Asker ve siyaset. A. İnsel & T. Bayramoğlu (Ed), *Bir parti, bir zümre, Türkiye'de ordu* içinde (s. 59-119). Birikim Yayınları.
- Birand, M. A., Çaplı, B. & Dündar, C. (2007). *12 Mart / İhtilalin pençesinde demokrasi*. İmge Yayınevi.

- Çalmuk, F. (2000). *Bir Erbakan hikayesi: Selamün aleyküm komutanım*. Kim Yayınları.
- Çandar, C. (2001). *Çıktık açık alınla*. Timaş Yayınları.
- Dilaveroğlu, E. (2012). *Sivil toplum kavramı çerçevesinde 28 Şubat süreci ve TÜSİAD'ın sürece bakışı* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Hale, W. (1996). *1789'dan günümüze Türkiye'de ordu ve siyaset*. Hil Yayınları.
- Heywood, A. (2021). *Siyaset*. Felix Kitap.
- Hongur, A. (2006). *28 Şubat sürecinde ordu, medya ve siyasal iktidar* [yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi.
- Işık, M. (2018). *28 Şubat postmodern darbe sürecinde rol oynayan aktörler hakkında bir değerlendirme* [yüksek lisans tezi], Dicle üniversitesi.
- İba, Ş. (1999). *Milli güvenlik devleti, dünyada ve Türkiye'de belgeleriyle milli güvenlik ideolojisi ve kurumlaşması*. Çiviyazıları Yayınevi.
- Lewis, B. (2010). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Arkadaş Yayınları.
- Öztürk, O. M. (1993). *Ordu ve politika*. Gündoğan Yayınları.
- Perinçek, D. (2000). *28 Şubat ve ordu*. Kaynak Yayınları.
- TBMM. (2012). “Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu”, <https://www.tbmm.gov.tr/MeclisArastirmasiKomisyonlari/DarbeMuhtira-Anasayfa>, (Erişim Tarihi, 07.03.2023).
- Tekin, Y. & Okutan, M. Ç. (2015). *Türk siyasal hayatı*. Orion Kitabevi.
- Yüksel, E. (2005). *Medya güvenlik kurulu: 28 Şubat sürecinde medya, MGK ve siyaset bağlantısı*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Extended Abstract

The modernization efforts initiated in the last period of Ottoman Empire and extended into the modern republic were predominantly led by the military. This trend, which can be interpreted as a manifestation of westernization efforts, gradually evolved into a political philosophy in the modern republic. During the early nation-building efforts, the void left by the inadequacy of ideological apparatuses was filled by the military elites, transforming the army into the defender of the official ideology and the guardian of the regime through political maneuvers. This privilege of the army accompanied the intervention of political life at certain periods. One of these interventions is the post-modern military coup that took place on February 28, 1997. The intervention essentially unfolded as "a confrontation between the line of modernity that has existed since the foundation of the Republic and the line

that resists this trajectory and disagrees with the core values of the Republic" (Akpınar, 2001, p. 14). However, when compared to its counterparts or predecessors, February 28 stands out with its unique characteristics, particularly in terms of the actual actors involved and the forms of intervention adopted. According to the military elites, who were the main actors of the process, the existing government was concerned about the fact that it endangered the secular and democratic republic, while the coalition government led by the Welfare Party (RP) insisted on the futility of this concern. Thereupon, the military elites demanded the resignation of the political power, with the media, judiciary, opposition parties, universities, and non-governmental organizations, which were described as *the Unarmed Forces*, and the intense pressure apparatus against the political power was brought to the agenda. Thus, the state administration, which is high politics, was shaped by the National Security Council (NSC), the catalyst of February 28, and tutelage was established over civilian politics. The dominant role in this tutelage process, in which many actors such as the media, non-governmental organizations, judiciary, and universities played an active role at different levels, was played by the military elites through the NSC. This feature of February 28 makes it different and unique from the equivalent military coups. Namely, rather than committing a bloody and violent action, the military elites included actors/institutions that can influence the political power and were the source of calling the action a post-modern coup. Regarding the primary factors that lend legitimacy to the actions of military elites, motives such as Türkiye's shift towards conservatism, the surge in reactionary movements, and their intent to overthrow the state have been cited. In this way, it is possible to state that the army, which seemed to favour democracy and tried to direct the democratic administration with the support of *the Unarmed Forces*, developed a three-stage strategy during the 28 February process. First of all, informative meetings were held in which socio-cultural, economic, and political actors played an active role. Afterward, public opinion was formed with the support of prominent representatives of the civil wing. Finally, the decisions taken at the meeting of the NSC on February 28, 1997 were implemented.

The army has attained a crucial role in Türkiye due to several factors. Since 1923, the armed forces have served as the stewards and guardians of the Republic of Türkiye, as well as Atatürk's principles and reforms. They have been tasked with defending the country and the regime against both internal and external threats through legal and institutional mechanisms. The army did not hesitate to use its authority over the civilian political power when faced with any element that threatened or endangered the republican ideology. Similar to others, February 28 military intervention was carried out with the claim of *protecting the nation's supreme interest*. However, in 2000s, it was seen that this claim gradually disappeared. In particular, external factors (e.g., the end of the Cold War, the prevalence of non-governmental organizations on a global scale) and internal factors (e.g., the rise to political power of a

dominant party that concluded the prolonged coalition era, the socio-cultural and economic transformation within the country, and the initiatives to integrate into the European Union) forced Türkiye's military-civilian relations to become more democratic. In this process, factors such as the 2007 E-Memorandum crisis, the cases such as Ergenekon and Sledgehammer (Balyoz) that occupied the agenda for a long time, and the failed coup attempt on 15 July 2016 strengthened the political power to realize structural reforms. Each of the legal arrangements that were made enabled the military elites to end their privileges on political life and to prevent junta formation. It would be useful to refer to the current situation of the NSC because the legal regulations associated with the NSC have changed recently. In the 1990s, the NSC reached a decisive position on the dispositions of the political power in many matters concerning domestic and foreign policy, and February 28 is the most concrete example of this effect. However, with the 1999 Helsinki Summit, Türkiye officially gained the status of a candidate country to the EU. This led to important results in terms of democratization efforts and military-civilian relations in Türkiye. Within the framework of the EU harmonization acquis, with the constitutional amendment in 2001 and the legal regulations in 2003, 2004 and 2017, the legal and institutional status of the NSC was reformed, and important gains were made in the name of demilitarization and democratization. However, these steps were not sufficient for the NSC to become a fully democratic board because the legal status and representative power of the armed forces still exist in the structure of the NSC. For the council to turn into a democratic standard, it should first come to the fore that the constitutional status of the NSC should be eliminated, and military memberships should be terminated. Of course, to realize this, the active participation of all stakeholders, both inside and outside the parliament, will be valuable for democratization efforts to find a more sincere response.